

Голас Радзімы

№ 4 (1782)
27 студзеня 1983 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Чаго толькі не зробіць чалавек, калі ён апантаны сваім захапленнем! Узяць, для прыкладу, Іосіфа Дударэвіча, які жыве цяпер у Баранавічах. Палюбіў ён музыку яшчэ ў дзяцінстве, калі жыў у вёсцы. Ды вось бяда: інструменты дорага каштавалі — адкуль юнаку было ўзяць грошай. І тады Іосіф Дударэвіч сам змайстраваў мандаліну, пасля скрыпку і навучыўся на іх іграць. Захапленне ў Іосіфа Ульянавіча захавалася на ўсё жыццё. Шаснаццаць скрыпак змайстраваў ён. А колькі адрамантаваў і рэстаўрыраваў... Любяць гэтыя інструменты самадзейныя артысты. Нават прафесіяналы з задавальненнем карыстаюцца імі на канцэртах. Інструменты Іосіфа Дударэвіча вызначаюцца чысцінёй, мяккасцю, прыгажосцю гука.

Фота С. КРЫЦКАГА.

падзеі • людзі • факты

ВІЗИТ А. ГРАМЫКІ У ФРГ

Закончыўся афіцыйны візіт міністра замежных спраў СССР А. Грамыкі ў ФРГ. Падчас знаходжання на заходняй частцы зямлі А. Грамыка меў сустрэчы і гутаркі з палітычнымі і дзяржаўнымі дзеячамі гэтай краіны. У прыватнасці, ён нанёс візіт федэральнаму прэзідэнту ФРГ К. Карстэнсу, з якім абмяркоўваў надзённыя пытанні міжнароднага становішча, што найперш датычаць бяспекі ў Еўропе. Адбыліся гутаркі А. Грамыкі з міністрам замежных спраў ФРГ Г. Д. Геншэрам. З абодвух бакоў была выказана перакананасць у тым, што ёсць добрыя перспектывы для далейшага наступальнага развіцця адносін паміж СССР і ФРГ.

Падчас гутарак былі абмеркаваны кардынальныя праблемы забеспячэння міру і еўрапейскай бяспекі і перш за ўсё пытанне абмежавання ядзерных узбраенняў у Еўропе і інш.

А. Грамыка меў сустрэчу і са Старшынёй Германскай кампартыі Г. Місам. Яна прайшла ў шчырай, прыязнай атмасферы і пацвердзіла агульнасць поглядаў КПСС і ГДР на карэжныя пытанні развіцця міжнароднага становішча, і найперш — еўрапейскага.

У Боне А. Грамыка выступіў на прэс-канферэнцыі перад журналістамі. Ён яшчэ раз давеў да ведама заходняга свету асноўныя прынцыпы і напрамкі сучаснай савецкай палітыкі, мэты і накіраванасць вайны, дзейснае і ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва паміж усімі краінамі свету. Міністр замежных спраў СССР са здавальненнем канстатаваў, што ўрад ФРГ, як і кіраўніцтва Савецкага Саюза, маюць намер і надалей дзейнічаць на аснове вядомага палітычнага дагавора паміж гэтымі краінамі, пашыраць адносіны ў галіне палітыкі, эканомікі, гандлю, культуры, навукова-эканамічнага супрацоўніцтва і інш.

У заключэнне А. Грамыка адказаў на шматлікія пытанні журналістаў.

ГЕРАІЧНЫ ЛЕТАПІС

ПОДЗВІГ НЕЎСКАЙ ЦВЯРДЫНІ

Сорак гадоў назад, у студзені 1943 года, савецкія войскі прарвалі блакаду Ленінграда. 900 гераічных дзён і начэй працягвалася бяспрыкладная ў гісторыі бітва за горад на Неве.

Перамога пад Ленінградам мела важнае ваенна-палітычнае значэнне. Быў канчаткова сарваны план ворага захапіць горад — калыску Вялікага Кастрычніка і развезены міф гебельскай прапаганды аб непрыступнасці тут пазіцыяў нямецка-фашысцкіх войск.

Атрыманая перамога з'явілася пераломным момантам у гістарычнай бітве за Ленінград. З гэтага часу ініцыятыва вядзення баявых дзеянняў канчаткова перайшла да савецкіх войск, стварыліся спрыяльныя ўмовы для падрыхтоўкі поўнага разгрому нямецка-фашысцкіх захоўнікаў каля сцяг горада на Неве.

Савецкі народ шырока адзначыў 40-годдзе прарыву блакады Ленінграда. З нагоды гэтай падзеі ў горадзе адбылося ўрачыстае пасаджэнне, якое ўступным словам адкрыў член Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Ленінградскага абкома партыі Р. Раманаў.

ВЫСТАЎКІ

Кнігі савецкіх выдавецтваў, прадстаўленыя ў прасторных залах парыжскай штаб-кватэры ЮНЕСКО на выстаўцы «Адукацыя, навука і культура СССР за 60 гадоў», прыцягнулі вялікую ўвагу наведвальнікаў. Асабліва цікавае выклікалі падручнікі, кнігі ўкраінскіх, беларускіх і іншых рэспубліканскіх выдавецтваў, малюнічыя альбомы аб памятных мясцінах і слаўтасях Савецкага Саюза.

НА ЗДЫМКУ: ля стэнда кніг выдавецтваў Беларускай ССР.

«ВАРШАВА: УЧОРА І СЁННЯ»

У Мінску, у кінатэатры «Партызан», адкрылася фотавыстаўка «Варшава: учора і сёння», прысвечаная 38-й гадавіне вызвалення сталіцы ПНР ад гітлераўскай акупацыі.

Здымкі, прысланыя Таварыствам польска-савецкай дружбы, уваскрашаюць трагічныя падзеі фашысцкага нашэсця, расказваюць аб сённяшняй Варшаве — адным з прыгажэйшых гарадоў свету, цэнтры палітычнага, навуковага і культурнага жыцця ПНР, буйным прамысловым горадзе. Аб'екты падглядзеў каларытныя сцэны з гарад-

скога жыцця, на многіх фатаграфіях зняты адрджаныя помнікі архітэктуры і новабудовы, манументы і абеліскі воінам Савецкай Арміі, якія загінулі ў барацьбе за вызваленне Варшавы.

У Мінску, у Доме кнігі, наладжана выстаўка навукова-тэхнічнай літаратуры, якую выпускае «Перагамон Прэс». На стэндах — каля 450 новых кніг гэтага буйнейшага англійскага выдавецтва па ядзернай і прыкладнай фізіцы, вылічальнай тэхніцы.

НА ЗДЫМКУ: у зале выстаўкі.

КУЛЬТУРНЫЯ СУВЯЗІ

НА ПРЫКЛАДЗЕ НАШАЙ РЭСПУБЛІКІ

Дэлегацыя Грэка-савецкага таварыства на чале з яго генеральным сакратаром Г. Псалідапуласам, што нядаўна знаходзілася ў Мінску, мела сустрэчы з прадстаўнікамі грамадскай рэспублікі ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі. Былі абмеркаваны мерапрыемствы Дзён Савецкага Саюза ў Грэцыі. Іх намячаецца правесці сёлета на прыкладзе Беларусі.

Госці азнаёміліся з выстаўкай беларускай графікі ў Палацы мастацтва. Дэлегацыя выязджала ў Гродна, дзе прысутнічала на канцэрце народнага ансамбля танца «Раніца». Пасля вяртання ў Мінск грэчаскія госці пабывалі на выстаўцы мастацкіх промыслаў рэспублікі, наведлі мемурыяльны комплекс «Хатынь» і Курган Славы.

ПЛЕНУМ ТАВАРЫСТВА

Пленум праўлення Беларускага аддзялення Таварыства савецка-кубінскай дружбы прайшоў у Мінску. З інфармацыяй выступіў старшыня праўлення, намеснік Старшынні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Лабанок.

Летась, як і ў папярэднія гады, аддзяленне ажыццяўляла настаянныя дружэлюбныя сувязі з Кубінскім інстытутам дружбы народаў, Асацыяцыяй кубіна-савецкай дружбы, філіялам асацыяцыі і яе пярвічнымі арганізацыямі ў правінцыі Камагуэй.

Шырока адзначылі кубінскія сябры 100-годдзе з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Толькі ў правінцыі Камагуэй у мерапрыемствах з выпадку гэтых юбілеяў прынялі ўдзел больш за 20 тысяч чалавек.

У сваю чаргу, у нашай рэспубліцы адбыліся ўрачыстыя сходы, мітынгі, вечары дружбы, прысвечаныя нацыянальным святам брацкага кубінскага народа.

Удзельнікі пленума зацвердзілі план работы на 1983 год. Выкананне яго мерапрыемстваў будзе садзейнічаць далейшаму ўмацаванню дружэлюбных сувязей і супрацоўніцтва савецкага і кубінскага народаў.

НАУКОВЫЯ КАНФЕРЭНЦЫІ

РОБАТЫ НА ВЫТВОРЧАСЦІ

Робат у цэху. Пакуль што на яго ходзяць глядзець, як калісьці сяляне — на першы трактар, а энтузіясты прыстасавалі ўжо жалезных памочнікаў да справы. На мінскім заводзе «Тэрмапласт» яны абслугоўваюць 40 прэсаў, робатазаваны ўчастак халоднай штампоўкі ў вытворчым аб'яднанні вылічальнай тэхнікі дазволіў удвая скараціць колькасць работчых гэтага падраздзялення, маніпулятары перасталі быць дзівам у гадзіншчыкаў, на станкабудуўнічым заводзе імя Кірава, у вытворчым аб'яднанні «Інтэграл»...

Аднак этап самадзейнай творчасці, відавочна, непазбежны ля вытокаў вырашэння любой буйнай праблемы, выкліканай патрэбнасцямі вытворчасці, сябе жыву. Настала пара стыхійнасць, разрозненасць намаганняў планавых, гаспадарчых і навуковых падраздзяленняў замяніць дакладнай каардынацыяй работ, разабрацца ў вузлавых праблемах, што стаяць на шляху шырокага выкарыстання прагрэсіўнай тэхнікі ў любой галіне, незалежна ад яе тэхнічнай аснашчанасці.

Вырашэнню гэтай задачы і была прысвечана навукова-практычная канферэнцыя «Выкарыстанне робатаў і маніпулятараў — важны фактар павышэння эфектыўнасці вытворчасці». У Мінску сустракаліся вядучыя спецыялісты краіны, партыйныя і гаспадарчыя работнікі, вучоныя, кіраўнікі буйнейшых прадпрыемстваў рэспублікі.

У рабоце канферэнцыі прыняў удзел сакратар ЦК КПБ Л. Фірысанаў.

УЗНАГАРОДЫ

МЕДАЛЬ ІМЯ М. ПІРАГОВА

Настольны медаль імя М. Пірагова, вядомага рускага хірурга, анатома і педагога, уручаны нядаўна Лідскаму таварыству Чырвонага Крыжа.

Гэтай высокай узнагароды актыўны арганізатар удасцеены па рашэнню выканаўчага камітэта Саюзу таварыстваў Чырвонага Крыжа і Чырвонага Паўмесяца СССР. Горад Ліда і раён ужо некалькі гадоў займаюць адно з першых месцаў у рэспубліцы і краіне па развіццю бясплатнага донарства.

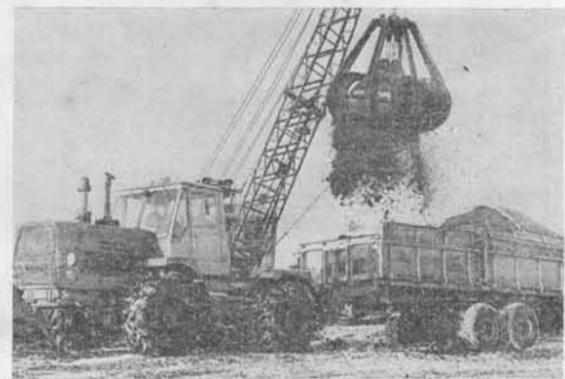
СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

ВЯСЁЛКА НА ВУЛІЦАХ

Непаўторнае аблічча нададуць пасёлкам дамы сядзібнага тыпу, разлічаныя на дзве сям'і, Гродзенскага камбіната будматэрыялаў.

Акрамя жылых пакояў у двух узроўнях і звычайных гаспадарчых памяшканняў, каля іх ёсць прыбудовы для жывёлы і птушкі, захоўвання кармоў, уласныя міні-кацельні. Разнастайнасць знешняга выгляду надаць катэджам аддзелка рознакаляровай пліткай, мармуровай крошчай, дэкаратыўная афарбоўка. Першымі ўпрыгожаць свае вуліцы такія дамамі працаўнікі калгаса імя П. Дзенішчыкова Гродзенскага раёна, куды ўжо адпраўлена партыя газасілікатных канструкцый для мантажу.

Сёлета будзе выпушчана дзевяць камплектаў зборных дамоў, а да 1985 года магутнасці прадпрыемства ўзрастуць у тры разы.

Вялікую дапамогу гаспадаркам Дубровенскага, Аршанскага і іншых раёнаў Віцебшчыны аказваюць прадстаўнікі прадпрыемства «Асінторф». Сёлета яны нарыхтавалі і адгрузілі больш за 140 тысяч тон тарфакрошкі.

НА ЗДЫМКУ: адгрузка тарфакрошкі.

ВЫПУСЦІЛА ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

РАСКАЗ ПРА СТАРШЫНЮ

У выдавецтве «Беларусь» пабачыла свет ілюстраваная брашура «Уладзімір Ралько», прысвечаная старшыні праслаўленага калгаса «Аснежыцкі» Пінскага раёна, двойчы Герою Сацыялістычнай Працы. Яе падрыхтавала творчая студыя «Фота і жыццё» Саюзу журналістаў Беларусі.

Вось ужо 32 гады Уладзімір Антонавіч узнавальвае ў Пінскім раёне гаспадарку, куды прыязджаюць людзі з усіх канцоў краіны наглядзець на працу калгаснікаў, павучыцца ў іх, у іхняга старшыні. А павучыцца ёсць чаму.

Многа цікавага знойдзе чытач аб праслаўленым старшыні калгаса «Аснежыцкі» і ў нарысе С. Барадоўскага, якім адкрываецца кніга. Яго дапаўняюць фотаздымкі, якія паказваюць У. Ралько сярод калгаснікаў, на пасаджэнні праўлення, на калгасных палатках, з механізатарамі, сярод жывёлаводаў, з дзецьмі.

ВЕСТНІ АДУСЮЛЬ

◆ Удвая павялічылася магутнасць Баранавіцкага гарадскога малочнага завода. Тут пушчана ў эксплуатацыю першая чарга рэканструяванай вытворчасці. Абноўлены прыёмна-апараты цэх, пабудавана сучаснае малакасховішча, палешана выкарыстанне транспарту, забяспечваецца раўнамерная загрузка абсталявання. Зманціраваны магутныя сепаратары, пастэрызавальныя аграгаты.

◆ Уступіла ў строй першая чарга Свідальскай бройлернай фабрыкі, разлічаная на гадоўлю двух мільёнаў куранят у год. Усе работы па догляду маладняку механізаваны. Ужо сёлета прадпрыемства паставіць у гандлёвую сетку паўтары тысячы тон дыятычнага мяса.

◆ Да гэтага часу шырока выкарыстоўваліся аўтамабільныя рэсоры толькі прамавугольнага сячэння. Рацыяналізатары Мінскага рэсорнага завода распрацавалі і ўкаранілі ў вытворчасць рэсоры Т-падобнай формы. У чым перавага навінкі? Па тэхнічных і эксплуатацыйных характарыстыках новыя рэсоры перавышаюць сваіх папярэдніц. Перш за ўсё яны сталі амаль на 10 працэнтаў лягчэйшымі. А гэта дазволіла эканоміць звыш 4 тысяч тон пракату і атрымаць эканамічны эффект больш чым 400 тысяч рублёў.

НАТАТКІ З БЕЛАРУСКАГА АНКАЛАГІЧНАГА ЦЭНТРА

З ВЕРАЙ, ШТО РОЗУМ ПЕРАМОЖА

НЕЙКАЯ незразумелая дрэготка прайшла па ўсяму целу, калі я ўпершыню набліжаўся да месца, туды, дзе ўсё адбываецца на мяжы жыцця і смерці. Каб трохі супакоіцца, сеў у цяньку на лаўку. Побач жвава гутарылі некалькі мужчын у бальнічнай вопратцы. З размовы пра ўколы, сталетнік з мёдам, у які трэба дадаваць яшчэ і спірт, пераходзілі да грыбоў, ураджаю бульбы. Прыкладна такія гутаркі можна пачуць, скажам, у «слясарцы» (толькі там замест уколаў — балты і гайкі).

Ад гэтай звычайнасці, якая, на маю думку, страшэнна дысгарманіравала з анкалагіяй, стаў адчуваць сябе крыху ніякавата, быццам бы не туды трапіў. Чакаў сустрэчы з суровай цішыняй, заклапочанымі тварамі людзей, а тут — размовы пра апенкі, якія самы раз кашамі насіць...

Цяпер я разумею: гэта быў страх, які патрабаваў рытуалу. А ў карпусах Беларускага інстытута анкалогіі і медрадыялогіі ідзе жыццё, сэнс якога — барацьба за здароўе не толькі сотняў хворых клінікі, але і многіх тысяч хворых паза яе сценамі.

РАНИЦА. Канферэнц-зала. Доўгія шэрагі крэслаў запаяваюць людзі ў белых халатах. Дакладна а дзевятай на сцэну выходзіць чалавек і, сказаўшы: «час, пачынаем!», сядзе за стол прэзідыума. У гэты самы момант на трыбуне ўзнікае адказны дзяржурны па клініцы. Ён дае справаздачу за суткі. Усе ўважліва слухаюць. Час ад часу чалавек за сталом задае пытанні. Гаворыць нягучна, але кожнае яго слова выразна чуць у зале. Дырэктар інстытута Ігар Жакаў вядзе звычайную канферэнцыю.

Малады ўрач, характарызуючы стан здароўя хвора К., настойвае на аперацыі.

— А чым даказана, што гэта рак? — перапынае яго Ігар Рыгоравіч.

Дакладчык называе вынікі аналізу і рэнтгеналагічныя дадзеныя, якія пераконваюць у слушнасці пастаўленага дыягназу. Трэба апераваць.

Жакаў не спяшаецца. Яшчэ раз гартуе гісторыю хваробы пацыенткі.

— Я лічу, што хвораі могуць дапамагчы нашы радыёлагі, — Ігар Рыгоравіч глядзіць у бок загадчыка радыялагічнага аддзялення. — Таму прашу іх сабраць свой кансіліум...

Хірург Ірына Галубовіч «дакладвае» аперацыю, якая мае адбыцца на наступны дзень. Коротка пералічаны сімптомы, ахарактарызаваны ход хваробы, названы праведзеныя абследаванні.

— Такім чынам, — заключае Ірына Антонаўна, — дыягназ не выклікае сумненняў. Хворы падрыхтаваны да аперацыі.

Яшчэ некалькі кароткіх рэфератаў пра навінкі ў анкалогіі, бягучыя аб'явы — і канферэнцыя скончана.

Я таму на ёй так падрабязна спыніўся, што за гэтыя нядоўгія хвіліны яскрава праявіўся стыль работы інстытута: дакладнасць, сцісласць, дэталёвы падыход да ўсяго, карэктная непыхіснасць.

СЮДЫ, у Бараўляны, маляўнічую ваколіцу сталіцы, інстытут перасяліўся ў 1965 годзе. Сёння беларускі анкалагічны цэнтр уключае ў сябе два сектары: навуковы і клінічны, у якія ўваходзяць дыягнастычнае і лячэбнае аддзяленні, аддзяленне хіміяпрамянёвай тэрапіі, арганізацыйна-метадчны аддзел, мноства лабараторый, электронна-вылічальны цэнтр, восем аперацыйных залаў. Тут працуюць каля трохсот урачоў і навукоўцаў,

узброеных навейшай апаратурай айчыннай і замежнай вытворчасці.

Беларуская школа анкалагаў прытрымліваецца прынцыпу камбінаванага і комплекснага лячэння злаякасных пухлін. Яна — адна з самых аўтарытэтных у Савецкім Саюзе. Аб'яднанымі намаганнямі васемнаццаці навукова-даследчых і праектных арганізацый пад кіраўніцтвам інстытута анкалогіі і медрадыялогіі тут вядуцца цікавыя, перспектывныя работы па прафілактыцы, дыягностыцы і лячэнню рака.

Зараз, калі вы чытаеце гэтыя радкі, у карпусах інстытута ідзе звычайны працоўны дзень. Урачы і медсёстры, інжынеры-фізікі, вірусологі і рэнтгенолагі, хімікі і біёлагі, палатныя няні і прафесары, хірургі і эксперыментатары, тэрапеўты і імунолагі — усе яны вядуць барацьбу супраць гэтай хваробы. Работа медыка наогул нялёгка, а тут — канцэр, рак... Шмат што пра яго ўжо вядома. Шмат што прасвятляецца.

Гаворыць кіраўнік аддзялення хіміяпрамянёвай тэрапіі, кандыдат медыцынскіх навук Эдвард Жаўрыд:

— Так, сёння, як ніколі раней, можна сказаць: рак вылечваем! На жаль, пакуль яшчэ не ва ўсіх выпадках, але ў многіх. Ён вылечваемы ў прынцыпе. Гэта значыць, што чалавек, у якога выяўлены рак, можа ўжо не адчуваць сябе асуджаным. Верагоднасць канчаткова вызаліцца ад небяспечнага захворвання — вялікая. Шырокае выкарыстанне ў нашай краіне існуючых супрацьракавых метадаў ужо прывяло да таго, што крывая смертнасці сярод мужчын ператварылася па сутнасці ў гарызантальную лінію, а сярод жанчын — у сыходную. Але рак пакуль што застаецца хваробай жорсткай, шматаблічнай, самай даследаванай і... самай недаследаванай.

Пакуль што зброяй нумар адзін у барацьбе з ракам застаецца выпрабаваны (і які ўсё больш удасканальваецца) — хірургічны метад.

АПЕРАЦЫЙНАЯ ЗАЛА. Да самай сталі сцены выкладзены кафляй мяккага зялёна-блакітнага колеру. Вялізная бясценевая лампа. Хворы на стале. Вакол заваяюцца хірургічныя сёстры. Рытуе апарат для наркозу анестэзіёлаг Галіна Длугашэўская. Пройдзе яшчэ некалькі хвілін, і я на свае ўласныя вочы пабачу, наколькі фізічна цяжкая аперацыя. Лёгкай аперацыі тут амаль не бывае.

А пакуль хірургам завязваюць халаты, надзяваюць пальчаткі. Хворага накрываюць прасцірадламі, пакідаючы толькі прававугольнік аперацыйнай прасторы.

Аперыраваць сёння будзе малады ўрач-ардынатар Юрый Дзямідчык. Дапамагаюць яму, як выразілася хірург Людміла Машэўская, два «кіты» — Ірына Галубовіч і Ігнат Давыдоўскі.

— Наркоз. Першы разрэз.
— Сушыць!
— Кетгут!
— Нажніцы!
— Сушыць!

Рэхам паўтарае словы аперацыйнай сястры. У асобныя моманты аперацыі — дзесяткі каманд у мінуту, і кожная імгненна выконваецца.

Слова «операцыя» ў клініцы — нешта накшталт зыходнай кропкі. Будзе аперацыя ці не? І калі будзе, лічаць дні да аперацыі; лічаць хвіліны ў час аперацыі; лічаць суткі пасля аперацыі. Да аперацыі цяжэй за ўсё хвораму, пасля аперацыі цяжэй за ўсё тым, хто глядзіць за хворым. У час аперацыі цяжэй за ўсё хірургам.

...— Расшыральнік!
Хірургі робяць рэвізію органаў грудной поласці. Тут, на правым лёгкім, рэнтгенаскапічным метадам выяўлена пухліна. Злаякасная яна ці не? Дакладна пакуль невядома. Але вопытны анкалаг Ірына Галубовіч асцярожна кажа пра наяўнасць рака. У хуткім часе гэта пацвярджаюць і спецыялісты мікраскапічнага аддзялення, куды быў дастаўлены на тэрміновае абследаванне невялічкі кавалачак пухліны.

З часткай лёгкага хірургі выдаліў тое, што пагражала жыццю хворага.

Заканчваецца трэцяя гадзіна. Аперацыя завяршаецца. Накладваюцца тры слаі швоў. Аперацыя, як тут кажуць, зроблена радыкальна.

Але так бывае не заўсёды. Хірургічная аперацыя прыносіць збавенне ад рака звычайна на ранніх стадыях захворвання.

— На жаль, — кажа Эдвард Жаўрыд, — многія анкалагічныя хворыя зьяртаюцца да ўрача, калі ў іх маюцца больш ці менш распаўсюджаныя пухліны і метастазы. Такім хворым можна дапамагчы толькі пры выкарыстанні камбінаванага ці комплекснага лячэння, пры якіх хірургічная аперацыя дапаўняецца ў нас прамянёвым, лекавым і тэмпературным уздзеяннем на пухліну.

На апошнім з іх, тэмпературным, варта спыніцца больш падрабязна.

У СВЕЦЕ зафіксавана шмат выпадкаў, калі чалавек, які перахварэў малярыяй, вылечваўся ад рака. Здавалася б, знойдзены сродак супраць грознай хваробы. Дзёнідзе за гэта спачатку і ўхапіліся былі. Але потым стала зразумела, што заражаць анкалагічных хворых малярыяй — справа вельмі небяспечная. І вось ужо ў наш час многія анкалагі зноў вярнуліся да ідэі гіпертэрміі — штучнага перагрывання.

У Беларускам інстытуце анкалогіі і медрадыялогіі гэтым займаецца група, якая была створана ў 1967 годзе. Узначальвае яе доктар медыцынскіх навук Сямён Фрадкін.

Напачатку было безліч эксперыментаў, — гаворыць Сямён Захаравіч, — былі знаходкі і памылкі, былі і першыя

поспехі, былі, у рэшце рэшт, першыя пацыенты — тыя, каму не змог дапамагчы ні адзін з дагэтуль вядомых медыцыне сродкаў.

Вынікі натхнілі. Распрацаваную метадыку сталі выкарыстоўваць смялей і шырэй.

— Трэба сказаць, — зазначае прафесар С. Фрадкін, — што падобныя работы праводзіліся і ў іншых краінах, у прыватнасці, у ГДР. Для дасягнення высокай тэмпературы цела там выкарыстоўвалася спецыяльная ванна, таму што трэба нагрываць толькі цела хворага, галава павінна ахаладжацца. Аднак прымяненне ванны выявіла недахопы канструкцыі. Трэба было шукаць нешта іншае.

І беларускія анкалагі знайшлі. Быў выкарыстаны душ. Хворага кладуць на гарызантальнае дно спецыяльнай устаноўкі, па форме падобнай да баракамеры. Усё абсталяванне пакрываюць поліэтыленавай плёнкай і ўключаюць душ. Галава і шыя адкрытыя, іх арашваюць халодным струменьчыкі. З дапамогай электроннай апаратуры да дзэсятай градуса вымяраецца тэмпература цела хворага ўнутры, звонку, у галаўным мозгу. Пры высокай тэмпературы ракавыя клеткі гінуць (згадайце малярыю), у той час, як здаровыя пераносяць яе на працягу многіх гадзін.

Першымі новы метад выпрабавалі на сабе самі аўтары. Прафесар Фрадкін знаходзіўся ў гэтым «пекле» больш за гадзіну. Гэта было сапраўды пекла, бо Сямён Захаравіч праходзіў працэдур без наркозу, каб усё адчуць, зразумець, а потым — палепшыць...

Але штучнае перагрыванне — гэта толькі частка працэдур. Адначасова з гіпертэрміяй праводзіцца гіперглікемія — унутрывенна пацыенту ўводзяць канцэнтраваны раствор глюкозы.

Справа ў тым, што злаякасныя клеткі харчуюцца ў асноўным глюкозай і засвойваюць яе ў шаснаццаць разоў хутчэй, чым здаровыя. Паглынуўшы сваю долю, пухліна «рабуе» глюкозу ў суседніх здаровых клетак, асуджаючы іх на пагібель.

Вывучаючы гэтую праблему, беларускія анкалагі прыйшлі да вываду, што пухліне трэба даваць глюкозы ў чатыры разы больш за норму. У гэтым выпадку ракавыя клеткі перакісляюцца. А здаровым лішак глюкозы не шкодзіць. Больш, чым трэба, яны яе не засваюць.

Перакісленне і перагрыванне дапаўняюцца лекавым і прамянёвым уздзеяннем. Але цяпер іх дозы ў некалькі разоў меншыя, чым пры звычайным метадазе лячэння, таму што ракавая клетка ўжо ослаблена.

РАСПРАЦАВАНЫ і ўсё больш удасканальваецца ў інстытуце і метад мясцовай гіпертэрміі. З дапамогай электрамагнітных хваляў «зверху» і высокачастотнага дыяпазону лечаць лака-

лізаваныя пухліны. У гэтым выпадку перагрываецца толькі пухліна, без уздзеяння на здаровыя тканкі. Тэмпература ў пухліне пераходзіць саракатрохградусны рубж і падтрымліваецца такой на працягу некалькіх гадзін.

Намаганні навукоўцаў даюць станоўчыя вынікі. Але нельга разглядаць гіпертэрмію і гіперглікемію як панацею ад рака.

— Пакуль што з іх дапамогай станоўчыя вынікі мы дасягаем толькі пры асобных формах злаякасных пухлін (а ўсяго іх больш двухсот), — гаворыць кандыдат медыцынскіх навук Вячаслаў Бязручка, які таксама працуе ў гэтым кірунку. — Да заканутай праблемы нельга падыходзіць спрощана. Тут ёсць шмат нявысветленых пытанняў, якія патрабуюць у далейшым паглыбленага даследавання. Інакш кажучы, метад знаходзіцца на стадыі навуковага вывучэння.

У ГЭТЫ дзень я павінен быў здаваць аналіз... «на рак». Кроў бралі з пальца добра знаёмым усім нам метадам. Далей працавала машына. За нейкую мінуту чырвоны самапісец намалюваў некалькі мудрагелістых крывых. Лабарантка Таццяна Ластоўская робіць невялікія падлікі на калькулятары і выдае вынікі аналізу, якія адмаўляюць у мяне наяўнасць ракавага працэсу...

Гэты прости метад вынайздзены лабараторыяй кандыдата медыцынскіх навук Міколы Грыгаровіча ў супрацоўніцтве са спецыялістамі інстытута фотабіялогіі Акадэміі навук БССР.

Не стану вам тлумачыць сутнасць яго, бо ўсялякая папулярызаваная непазбежна вядзе да спрашчэння, да пэўнай недагаворанасці. Значыць, з'яўляецца рызыка, што будзе няслушна вытлумачана канцэпцыя вучоных. Гэтаму месца ў тоўстых навуковых часопісах. Скажу адно: хаця метад пакуль і недасканалы, але вельмі перспектывны. У гэтым кірунку вядзецца вялікая работа. Магчыма за такім простым метадам будучае ў дыягностыцы рака.

— Наша мэта, — гаворыць Мікола Грыгаровіч, — дамагчыся выяўлення ракавага працэсу на самых першых стадыях яго з'яўлення. Некаторыя заходнія спецыялісты лічаць, што ранняя дыягностыка рака з'яўляецца ў нейкай ступені міфам. У прыватнасці, так сцвярджае віцэ-прэзідэнт Амерыканскага супрацьракавага таварыства Фрэнк Раўшэр. Мы не можам з гэтым пагадзіцца. Трэба сказаць, што поступ у барацьбе з ракам забяспечыла галоўным чынам ранняя дыягностыка! І мы, які большасць савецкіх анкалагаў, лічым, што няма падстаў адмаўляцца ад стратэгіі, якая яе апраўдала. Аднак, калі правяраць на рак усіх запэр, дык вялікая работа дае мізэрныя вынікі. Справа ў тым, што новаўтварэнні супрацьракавага даволі рэдка. Статыстыка сведчыць, што, да прыкладу, у нашай краіне, яны выяўляюцца ў двух чалавек з тысячы... Значыць трэба звужаць кола пошуку, браць такія групы насельніцтва, у якіх рак найбольш верагодны. Менавіта такі кірунак і выбраны нами.

НЯМАЛА часу я правёў сярод беларускіх анкалагаў. На свае вочы бачыў, якія вялікія сілы трацяцца на барацьбу з хваробай «дваццатага стагоддзя», якія сродкі. Перамога тут чаргуюцца з паражэннямі, шчасце выратавання чалавека — з роспачу. Але надыйдзе час, калі розум чалавечы канчаткова пераможа жорсткую хваробу!

Ігар ГЕРМЯНЧУК.
НА ЗДЫМКУ: анкалагічны цэнтр у Бараўлянах.

[Продолжение.
Начало в №№ 2, 3].

Крестьяне добивались решения аграрного вопроса с трибуны Государственной думы. Все крестьянские депутаты от белорусских губерний, выступившие по аграрному вопросу в I Государственной думе, требовали отчуждения помещичьих земель и увеличения крестьянского землевладения. Депутат от Могилевской губернии А. Соколовский заявил, что крестьяне через банк не будут у помещиков покупать землю. Свою речь он закончил словами: «Для того, чтобы умиротворить страну, довольно спорить и скажем все дружно: дадим крестьянам землю и волю». Эта же мысль звучала и в речи С. Кондрашка, депутата от Гродненской губернии. Он говорил, что крестьяне не признают за помещицей землей «никакого священного права — собственности и настойчиво требуют себе земли». Эти требования выдвигались на всех созывах Государственной думы.

Подъем революционной борьбы рабочего класса, обострение классовых противоречий, столыпинское разорение деревни — все это создавало предпосылки для развития революционно-демократического направления в белорусском национальном движении.

Важная роль в этом принадлежала революционно-демократической интеллигенции, понимавшей нужды трудящегося крестьянства. Идеологами этого течения были Янка Купала (И. Луцкевич), Я. Колас (К. Мицкевич), Т. Гартны (Д. Жилунович), М. Богданович, А. Пашкевич (Тетка), М. Горещкий, А. Бурбис и другие белорусские писатели и публицисты, хорошо знавшие жизнь и запросы народных масс. В их творчестве звучали социальные мотивы, раскрывалась эксплуатация помещиками и кулаками трудящихся масс, отражалось стремление белорусского народа к развитию своей культуры, его борьба против национального гнета. Многие представители этого направления под влиянием передовой русской общественной и революционной мысли вели активную пропагандистскую работу. Например, Д. Жилунович (Т. Гартны), сын крестьянина, находясь с 1912 года в Петербурге (работал на заводе «Вулкан»), сотрудничал в большевистской газете «Правда».

В своих идейно-политических стремлениях они отражали не только силу крестьянской революционности, но и слабость и ограниченность мелкобуржуазной идеологии. Они, говоря словами В. И. Ленина, не имели «ясного социал-демократического классового сознания», что было свойственно революционным демократам того времени. Будучи носителями крестьянской идеологии, отсталой по сравнению с пролетарской, они не понимали буржуазно-националистической сущности лозунга «национальной культуры», «культурно-национальной автономии», считали национальный вопрос основным в революционной борьбе и не всегда связывали его решение с завоеванием политической власти пролетариатом.

В этом проявилась их слабость и ограниченность в революционном движении.

Большевики пропагандировали и отстаивали право наций на самоопределение вплоть до их отделения. Известно, что этот лозунг партия провозгласила с первых дней своего существования. Под самоопределением наций, писал

В. И. Ленин, «разумеется государственное отделение их от чужденациональных коллективов, разумеется образование самостоятельного национального государства». Вначале, однако, шла речь только о праве на образование народами своей национальной государственности. До свержения царизма воплощение в жизнь требования о праве наций на самоопределение в условиях России, по словам В. И. Ленина, невозможно было осуществить «без успешной социалистической революции». Поэтому партия большевиков до победы социалистической революции в национальном вопросе пропагандировала идею «против всяких государственно-национальных привилегий, за право, одинаковое право всех наций на свое национальное государство». Только таким путем возможно было объединить всех трудя-

тив «своего», местного национализма, против мелкобуржуазной узости и замкнутости.

Большевики Белоруссии, исходя из этих ленинских положений, вели большую работу по интернациональному сплочению трудящихся вокруг пролетариата и добились огромных успехов. Этому способствовало и то, что В. И. Ленин, руководя революционной борьбой трудящихся, не допускал шаблона в решении национальных проблем. Он указывал, что «англичане, французы, немцы, итальянцы лгут теперь, говоря о защите своего отечества в данной войне (первой мировой — Н. С.), ибо не родной язык, не свободу своего национального развития защищают они на деле, а свои рабовладельческие права, свои колонии, «сферы влияния» своего финансового капитала в чужих странах и пр.»¹ Что касается Белоруссии

Они составляли 538,7 тысячи человек. Главной причиной эмиграции населения из Белоруссии была растущая аграрная перенаселенность и нищета деревни. Впоследствии белорусы-беженцы и переселенцы активно включались в революционное движение. Они вносили революционное содержание и в белорусское национально-освободительное движение.

Летом 1915 года, после тяжелых поражений русской армии фронт стабилизировался на рубеже Двинск — Поставы — Сморгонь — Барановичи — Пинск. Территория, оккупированная Германией, составляла примерно четвертую часть Белоруссии, где до войны проживало более двух миллионов человек. Белоруссия стала прифронтовой полосой. Здесь были сосредоточены 2-я, 3-я и 10-я армии Западного фронта. Они в

были в будущем осуждены на смерть».

«Хрысціянская злучнасць» была клерикально-религиозной партией. Она объединяла католическое духовенство, часть помещиков и буржуазии, кулачество, придерживалась полонифильского направления. Впоследствии на ее основе возникла Белорусская христианская демократия (БХД).

В 1915 году братья И. и А. Луцкевичи организовали Белорусскую социал-демократическую рабочую группу. Она официально именовалась филиалом БСГ и объединяла в основном мелкобуржуазную интеллигенцию, которая раньше входила в БСГ и придерживалась народнического направления. Ее малочисленные группы действовали в Вильно и Гродно.

Буржуазные и мелкобуржуазные националистические группировки, действовавшие на оккупированной территории Белоруссии, стали сотрудничать с немецкой администрацией. Весной 1915 года в Вильно по инициативе националистических деятелей был создан Белорусский народный комитет (БНК), который выдвинул идею «политической независимости Литвы и Белоруссии в ее последней исторической форме Великого княжества Литовского». Эти стремления националистических группировок активно поддерживала организация польских помещиков, которую возглавлял Р. Скирмунт — владелец крупных земельных латифундий в Белоруссии. Она возникла в 1909 году. И хотя ее руководители заявляли о поддержке лозунга «независимости Литвы и Белоруссии», на самом деле они стремились овладеть белорусским национальным движением и использовать его в интересах возрождения польской буржуазной государственности.

Эти планы польской буржуазии и помещикам не удалось осуществить. «Земельный вопрос, — как впоследствии отмечалось в документах польского генерального штаба, — углубил противоречия между интересами белорусского крестьянства и польским государством и был тем стимулом, который сильнее всего влиял на пробуждение самосознания и развитие белорусского движения среди крестьянства. Земельный вопрос был использован большевиками и вызвал много выступлений... Вот кто побудил к действию спокойный и доброжелательный белорусский народ». Это признание свидетельствует о том, что накануне Февральской буржуазно-демократической революции белорусское национально-освободительное движение развивалось под влиянием революционной борьбы рабочего класса и его политического авангарда — партии большевиков. Оно было направлено против социального гнета помещиков и буржуазии.

Осенью 1915 года БНК предпринял конкретные шаги для реализации своего плана. По его инициативе была основана «Конфедерация Великого княжества Литовского», в которую вошли представители белорусских, литовских, польских и еврейских националистических организаций. 19 декабря 1915 года был опубликован «Универсал Великого княжества Литовского», который призывал «добиваться общими силами, чтобы литовские и белорусские земли, которые давно принадлежали Великому княжеству Литовскому, а теперь оккупированы немецкими войсками, стали при новых исторических обстоятельствах нераздельно едиными на фундаменте независимости Литвы и Белоруссии, как единое государство, обеспечивая всем нациям в ее границах все права».

[Окончание будет].

На пути к истине

Николай СТАШКЕВИЧ

щихся различных наций на революционную борьбу.

Большевики считали, что решение национальных требований в России, поскольку оно возможно при капитализме, необходимо связывать с борьбой за полную демократизацию страны, создание широкой областной автономии и вполне демократического местного самоуправления. При этом имелось в виду, что при определении границ автономных областей должны учитываться хозяйственные, бытовые условия, национальный состав населения. В рамках этой программы большевики также отстаивали равноправие всех наций и языков, обеспечение населения школами с преподаванием на всех местных языках, включение в конституцию закона, который бы не допускал какие бы то ни было привилегии одной нации и исключал бы нарушение прав национальных меньшинств. «Истинная демократия, с рабочим классом во главе, — указывал В. И. Ленин, — поднимает знамя полного равноправия наций и слияние рабочих всех наций в их классовой борьбе».²

Программное положение партии большевиков об автономии предусматривало расширение прав трудящихся национальных районов России и, разумеется, не связывалось с образованием их национальной государственности. Даже после того, как в ленинской резолюции по национальному вопросу, принятой на Поронинском совещании ЦК партии с местными работниками, был узаконен термин «широкая областная автономия», его содержание не включало в себя идеи образования национальной государственности угнетенных народов. В. И. Ленин, партия большевиков только в условиях победы социалистической революции видели возможность использовать национальную государственность народов, населявших Россию, для закрепления подлинной свободы и всестороннего развития ранее угнетенных народов.

Большевики в национальном вопросе всегда отстаивали принципы пролетарского интернационализма. С одной стороны, пропагандировали право наций на самоопределение вплоть до отделения, с другой — агитировали за добровольное объединение наций, призывали к борьбе про-

и Украины, то, указывал В. И. Ленин, «отечество здесь еще не спело всей своей исторической песни. «Защита отечества» еще может быть здесь защитой демократии, родного языка, политической свободы против угнетающих наций, против средневековья».³

В. И. Ленин видел особенности Белоруссии, как и Украины, в том, что здесь широкие народные массы терпели социальный и национальный гнет не только от русского царизма, но и от польских помещиков. После воссоединения Белоруссии с Россией царизм сохранил здесь землевладение польских помещиков. Они мечтали возродить польское государство в границах 1772 года и не жалели средств, полученных от эксплуатации трудящихся, на распространение в Белоруссии идей польского национализма и на развитие польской культуры. Польский помещик, говоря словами В. И. Ленина, «захватил привилегии, которые заключаются в угнетении чужих народов, ибо он «угнетает украинского и белорусского «холопа»».⁴

Польское помещичье землевладение было одной из причин экономической отсталости Белоруссии. Наряду с русским самодержавием помещик нес белорусскому народу социальное и национальное угнетение. Это и предопределило революционную активность трудящихся масс. Они одновременно выступали и против русского самодержавия, и против польских помещиков. Размах революционной борьбы укреплял веру белорусского народа в ленинскую партию как единственную руководящую силу, которая может привести его к социальному и национальному освобождению.

Первая мировая война принесла народным массам Белоруссии огромные бедствия. По официальным данным на 1 февраля 1917 года, из пяти западных губерний было зарегистрировано 1130 042 беженца. Особенно много их было в Тамбовской, Самарской, Калужской, Казанской, Курской, Саратовской губерниях. В Петрограде их осело 100 704, в Москве — 128 261.

Освободительное движение развивалось под влиянием революционной борьбы рабочего класса и его политического авангарда — партии большевиков. Оно было направлено против социального гнета помещиков и буржуазии.

За годы войны значительно выросли кадры белорусской интеллигенции. Многие из них пополнили офицерский корпус русской армии, выросла их роль в кооперации, в земствах, городских думах, в союзе городов, железнодорожном аппарате, в военных ведомствах.

Во время первой мировой войны ожили различные белорусские буржуазные и мелкобуржуазные националистические группы. В 1915 году, объединившись на общей платформе, они развинули деятельность по созданию своей политической партии — «Хрысціянская злучнасць». Она возникла на оккупированной немецкими войсками территории Белоруссии. Ее творцами были барон Ропп, князь Святополк-Мирский, барон Шафнаглем, В. Гадлевский, А. Зязюля (А. Астромович). К ним примкнул и В. Ластовский, который в 1908 году заявил о своем разрыве с БСГ. Этот поворот В. Ластовского не был случайным. В БСГ он представлял ее правое течение, которое отражало интересы мелкобуржуазно-помещичьих кругов. Впоследствии один из лидеров мелкобуржуазного национализма А. Луцкевич, характеризуя позицию В. Ластовского накануне Февральской революции, писал, что он «не мог слиться с тем радикальным течением (имеется в виду мелкобуржуазное националистическое течение — Н. С.), которое у нас всегда было господствующее, и напрасно отдавал свои силы и несомненные способности на неблагоприятную роль творца клерикально-религиозной партии вместе с бароном Шафнаглем, князем Святополк-Мирским и некоторыми ксендзами, которые в нашем движении

¹ Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 25, с. 259.

² Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 25, с. 277.

³ Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 25, с. 71.

⁴ Ленин В. И. Полн. собр. соч., т. 30, с. 90.

⁵ Там же.

⁶ Там же, с. 46.

NEW PROPOSALS

TO CONCLUDE A TREATY ON THE MUTUAL NON-USE OF MILITARY FORCE AND ON THE MAINTENANCE OF RELATIONS OF PEACE BETWEEN THE WARSAW TREATY MEMBER-STATES AND THE NATO COUN-

TRIES — SUCH IS THE PROPOSAL MADE AT THE MEETING OF THE POLITICAL CONSULTATIVE COMMITTEE OF THE WARSAW TREATY MEMBER-STATES HELD IN PRA-

In the light of the present situation it is the duty of all the governments, all the statesmen to preserve peace and end the arms race, says the adopted Declaration which is signed by the highest representatives of the socialist countries of Europe.

● *The participants in the Prague meeting called for persevering and patient work to reach agreements on reduction and elimination of weapons, particularly nuclear weapons.*

The Warsaw Treaty states attach much importance to achievement of success at the Soviet-American talks on the limitation and reduction of strategic arms. They are for a mutual quantitative freeze on the strategic arms of the USSR and the USA and the maximum possible restrictions on their modernization, and for the drafting of a programme of stage by-stage nuclear disarmament.

● *The participants in the meeting believe it is necessary to speed up the achievement of agreements on a number of concrete questions:*

— drafting in the shortest possible time a Treaty on the Complete and Universal Prohibition of Nuclear Weapon Tests;

— speeding up the drafting of an International Convention on the Prohibition and Elimination of Chemical Weapons;

— beginning talks without delay on prohibiting the deployment of weapons of any type in outer space;

— finalizing as soon as possible an International Convention on the Prohibition of Radiological Weapons;

— speeding up the solution of the question of strengthening se-

curity guarantees to non-nuclear states;

— making fresh efforts to substantially lower the present levels of conventional arms and armed forces both on a global scale and in individual regions and to conduct relevant talks for this purpose;

— reaching practical agreement on non-escalating military spending and on its subsequent reduction both in per cent and in absolute values.

● *A key task is to prevent the emergence of another round of the nuclear arms race in Europe, the participants in the meeting declared.*

The best solution would be to completely rid Europe of nuclear weapons, both medium-range and tactical ones. If truly "zero" decision cannot be reached at the moment, it is feasible to take the way of the radical reduction of medium-range nuclear systems in Europe on the basis of the principle of equality and equal security. In this respect the importance of the Soviet-American talks on the limitation of nuclear weapons in Europe is very great. The meeting noted the contribution made by the Soviet Union in its proposals made public in Moscow on December 21, 1982.

● *The participants in the meeting noted that the improvement of the world situation depended to a considerable extent on the elimination of the existing seats of armed conflicts and the prevention of the emergence of new ones in Asia, Africa, Latin America and other regions.*

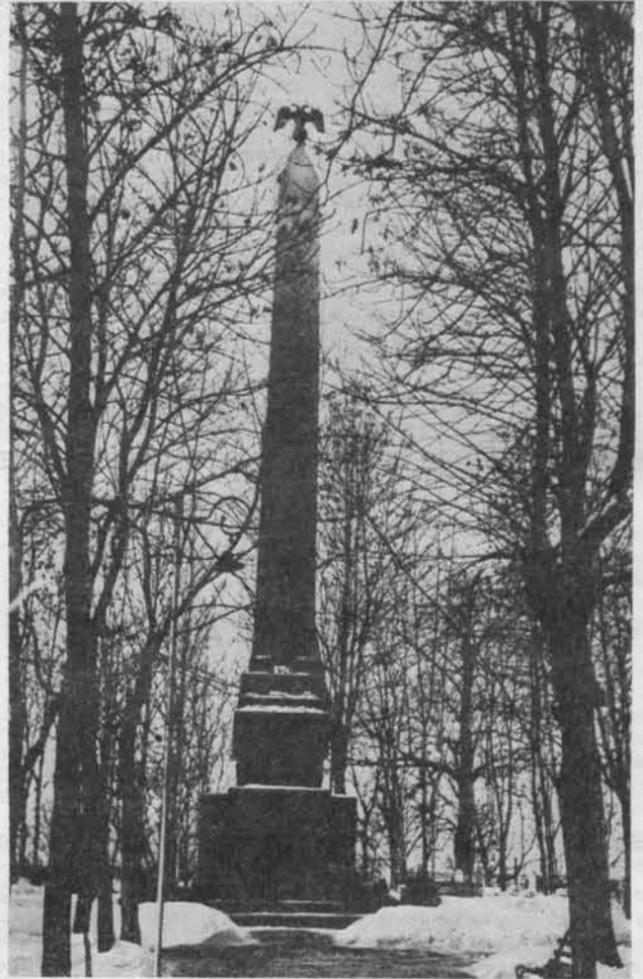
There are no problems, worldwide or regional, which could not be resolved fairly by peaceful means. The main thing is

that everyone should recognize in practice the legitimate right of the people of every country to decide their internal affairs without outside interference and to participate on the basis of equality in international affairs. Everyone should respect the independence and territorial integrity of states and the inviolability of their borders and respect the principle of the renunciation of force or the threat of use of force. No power should try to pursue a policy of hegemony and establish "spheres of interests" or "spheres of influence".

The participants in the meeting consider the proposal to turn the Indian Ocean into a zone of peace to be important.

The Politbureau of the CPSU Central Committee, the Presidium of the USSR Supreme Soviet and the Council of Ministers of the USSR considered the results of the meeting of the Political Consultative Committee of the Warsaw Treaty member-states and approved wholly and completely the activity of the Soviet delegation headed by Yuri Andropov, General Secretary of the CPSU Central Committee.

Of particular importance, says the document they adopted, is the new proposal made by the socialist countries for concluding a Treaty on the Mutual Non-Use of Military Force and Maintenance of Relations of Peace between the member-states of the two military and political alliances — the Warsaw Treaty and NATO. What is important is that the states to which this major peace initiative is addressed should consider it with utmost attention.

On photo: Vitebsk. The monument to Russian soldiers who perished in the war of 1812. Photo by E. ELKSIN.

RED SATURDAY

On December 18 an All-Union Communist subbotnik was held to mark the 60th anniversary of the USSR. 150 million people worked voluntarily and without remuneration on their day off, and produced some 860 million roubles' worth of goods.

● The Likhachov Automobile Works in Moscow produced 600 automobiles and 300 refrigerators.

● The builders of the atomic power plant in Kostroma (Russian Federation) founded a new city.

From Wooden Plough To Peaceful Atom

1982 saw the 60th anniversary of the Union of Soviet Socialist Republics establishment. Great success has been achieved in social and economic development of a multinational State for a very short historical period of time that resulted in vigorous industry and highly effective and mechanized agriculture.

The great achievements of the Soviet people, the triumph of Leninist national policy are obviously proved on the example of the Byelorussian Soviet Socialist Republic.

Byelorussia being a backward agricultural country of tsarist Russia turned into a country of highly developed industry, agriculture, science and culture. Byelorussian national economy includes more than one hundred of industrial branches, which embrace more than 1700 large enterprises such as automobile and tractor plants, chemical and tyred factories, oil refineries, mining and metallurgical works, iron foundries, plants of electronic techniques and precise instruments. Byelorussia exports tractors, truck, different machine-tools, electronic equipment, pianos to almost one hundred countries of the world.

The national income increased by 28% in the last Five-Year Plan period in comparison with of that in the 9th Five-Year Plan period.

The population of our country is provided with education, qualification improvement and medical aid free of charge. Pensions and allowances, annular leave payment, complimentary and reduced price sanatorium and holiday home accommodation, children maintenance in pre-school establishments are also ensured by social consumption funds.

In Byelorussia about 800 thousands of people were given supplements to their pensions due to these funds in the last Five-Year Plan period. A housing problem is being solved successfully and with wide scope. Dwelling apartments of total

1591 million square metres have been constructed for the last fifteen years.

There were no high educational establishments in Byelorussia before the Great October Socialist Revolution. Nowadays there are more than 170 students per every ten thousands people of our Republic. There is a great number of scientific institutes where tens thousands of people work including 9.5 thousands of doctors and candidates of science. At the beginning of 1981 there were 797 people having secondary and high education per 1000 people employed in the national economy of Byelorussia. The nuclear and electromagnetic radiation effects on structure and properties of semiconductors, crystals and other materials of electronic and optic industries as well as the investigations in nuclear physics are being conducted at the research institutes of the Republic. The radiosensitivity and mutation variability of different sorts, mutants and hybrids of main agricultural crops, effects of ionizing radiation on man and animal organisms and protection methods of a genetic structure of cells are being investigated.

Byelorussia takes an active part in the strengthening of peace and international security, nuclear war threat elimination, disarmament and arms race restriction. Byelorussia speaks in support of the development of broad international cooperation, in particular, for peaceful using of atomic energy. Byelorussia is a member of the United Nations Organization, IAEA and many other international organizations. Being the IAEA member Byelorussia takes an active part in General Conferences, Symposia and Meetings organized by the Agency, conducts research investigations, the BSSR representatives work at the IAEA Secretariat.

The U.S.S.R. is a pioneer in the development of nuclear energy. In 1954 the first in the world Obninsk atomic power

station (APS) of 5000 kW was put into operation. For the last quarter of the century nuclear power made rapid progress in our country: from the first experimental reactors, the first in the world atomic power station to the creation of the whole branch of industry which plays an important role in total fuelenergy complex of the country.

An intensive development of nuclear investigations has begun in Byelorussia when the first experimental nuclear reactor IRT-2000 was put into operation in April 1962. From the very beginning the reactor became the experimental basis for the Institutes of the BSSR Academy of Sciences for research on nuclear spectroscopy, solid bory physics, neutron-activation analysis, reactor materials, radiation biology, physiology and a number of other branches of scientific investigations. These works have been developing nowadays.

In 1965 on the basis of IRT-2000 reactor the Nuclear Power Institute was organized in the system of the BSSR Academy of Sciences. The using of dissociating gases as new coolants and working body in APS with fast reactors is the main field of investigations of this Institute.

The wide complex of research and experimental-construction work having been done at the Institute proves the perspective of this trend and allows to design 300 MWt pilot APS with fast reactor and dissociating coolant (APS BRIG-300). The pilot station has technical-economic characteristics which correspond to those of the present APS with fast reactors. The station together with energy production provides the effective breeding of secondary nuclear fuel. According to the programme of joint cooperation in the frame of the Council of Mutual Assistance the specialists from Poland, Bulgaria and Hungary take an active part in the development of APS BRIG-300 project.

The creation and operation of the pilot APS BRIG-300 give the opportunity to have technical-economical basis of the utilization of BRGD-reactor type and the foundations of a new trend in reactor industry, i. e. the creation of fast reactors of high power (1000—1500 MWt) cooled by dissociating gas.

A number of cities of the U.S.S.R. will have a principally new urban district nuclear heating. In the nearest future six towns will have atomic stations of heat supply and heat centrals. For energy and heat supply of all communal economy of Minsk the building of atomic heat-central consisting of two units on the base of WWER-1000 reactor has been begun.

In Byelorussia a wide complex of works on introduction of the gamma-radiation into the technological processes is being done along with the solving the perspective problems of nuclear energy development. These works are being carried out on the basis of the universal multi-chamber cobalt gamma-unit (UGU-420). In particular, the technology of new bacteria fertile on the basis of peat with nitrogen assimilating bacteria — rizopeat has been developed. In the technology of its production the radiation method of sterilization has been used. About 200 g of rizopeat per one hectare increase leguminous plants crop from 16 to 37% in Byelorussian conditions. The technology of industrial production of radiation-chemical modification of concrete has been developed and, in particular, the technology of the production of decorative and chemically resisting concrete-polymers.

The broad and perspective programme of peaceful using of nuclear energy will serve the further social-economic development of the Republic in a whole, will give the possibility to reduce the consumption fossil fuel and organize new progressive types of manufactures.

ВОСЕННЮ мінула года прагрэсіўныя газеты нашых землякоў за мяжой «Вестник» і «Русский голос» з захапленнем пісалі аб канцэртах савецкіх артыстаў, якія праходзілі ў гарадах Канады і Злучаных Штатаў Амерыкі. Паездка турысцкай групы Савецкага таварыства «Родина» была прысвечана 60-годдзю ўтварэння СССР. У складзе яе ўваходзілі прадстаўнікі розных народаў нашай многанациональнай дзяржавы. Цікава, што ў адной з карэспандэнцый «Русского голоса», дзе выказвалася шчыра падзяка артыстам за іх выдатнае выканаўчае майстэрства, за надзвычайную асалоду, якую яны даставілі слухачам сваім мастацтвам, прыводзіліся і некаторыя звесткі з іх біяграфій.

Так, пра баяніста Маскоўскай

унуці, ды і дастатак, па ўсім было відаць, не надта вялікі.

— А што асабіста вы спявалі ў канцэртах?

— Я спявала «Люблю цябе, Бела Русь» Семянякі, рускія народныя песні, песеньку Піпіты з аперэты «Вольны вецер». Пасля канцэртаў часта пелі разам з землякамі «Касіў Ясь канюшыну», «Ой, рана на Івана», «Кацюшу». Заспяваеш адзін куплет, а яны падхопліваюць і спяваюць да канца. Мяне гэта вельмі кранала. Песні Дунаеўскага, Блантара, Макраусава — усе ведаючы.

Сустрэкаючыся з землякамі за мяжой, Наталля Гайда не пераставала здзіўляцца: гэта ж ужо амаль па паўстагоддзя жывуць яны там («павінны былі б амерыканізавацца»), а ўсё роўна застаюцца славянамі.

— Гэта адчуваецца ва ўсім.

яго далёка, надоўга, назаўсёды...

А вось, калі мы сустрэлі людзей, што нядаўна пакінулі нашу краіну, пачуцці былі нейкія іншыя, і рэакцыя, і адносіны.

— У вас да іх ці ў іх да нас?

— Узаемна. Цяжка зразумець, што прымусіла чалавека ў наш час пакінуць Савецкі Саюз. На вуліцы ў Таронта, дзе многа дробных крам, бацька з сынам прадавалі футравыя шапкі і рукавіцы. Калі разгаварыліся, аказалася, што чатыры гады назад яны выехалі з Ленінграда. Мы з сяброўкай спыталі ў іх, ці сумуюць яны. Бацька адказаў: «Працуем. Там працавалі і тут працуем». А я глядзела на сына, маладога чалавека гадоў 25-ці. Ён увесь час маўчаў, але, каб вы бачылі яго твар! Ён быў патухлы,

ПЕСНЯ ЗБЛІЖАЕ ЛЮДЗЕЙ

**ЯК ПАКЛОН
З ДОМУ**

дзяржаўнай філармоніі, лаўрэата ўсесаюзнага і міжнароднага конкурсу Анатоля Сенина газета пісала, што ён сын рабочага-кранаўшчыка і швачкі. Сібірачка Кацярына Шаўрына, вядомая выканаўца старадаўніх рускіх рамансаў і эстрадных твораў савецкіх кампазітараў, якая аб'ехала з гастроямі амаль увесь свет, таксама нарадзілася ў рабочай сям'і. Бацькі салісткі Вялікага тэатра Саюза ССР Галіны Чарнобы — калгаснікі.

У складзе турысцкай групы былі прадстаўнікі з Арменіі, Грузіі, Літвы, Украіны, з Беларусі прыехала народная артыстка рэспублікі Наталля Гайда. Пра яе «Русский голос» пісаў, што яна зрабіла на слухачоў вялікае ўражанне, выканаваючы народныя песні і арыі з аперэт. «Наталля Гайда—спявачка вялікага душэўнага і музычнага высакародства, яна выдатна валодае яркімі светлымі танаі свайго абаяльнага голасу. У яе спева адчуваецца трапятанне і цяпло іскрыстага сэрца».

Паездка савецкіх артыстаў па Злучаных Штатах і Канадзе працягвалася 20 дзён. І кожны канцэрт быў святам і для слухачоў, і для выканаўцаў. Часта, калі выступленне заканчвалася, на сцэну падымаліся ўсе ўдзельнікі групы і хорам спявалі вядомую ва ўсім свеце песню «Падмаскоўныя вечары». Перапоўненая зала, як правіла, падхоплівала знаёмую мелодыю.

Больш падрабязна раскажаць аб канцэртах перад нашымі зарубежнымі землякамі, аб сваіх асабістых уражаннях ад паездкі мы напрасілі Наталлю Гайд, якая не так даўно была гасцяй «Голасу Радзімы».

— Прыём усюды быў ашалямляльным, — пачала свой расказ Наталля Віктараўна. — Рэакцыя залы на нашы выступленні была амаль усюды аднолькавай. Спачатку цішыня. Некалкі мінут цішыні. А потым выбух апладысмантаў, нават вясць, што, як мы даведліся, з'яўляецца найбольшым праяўленнем захаплення. Потым людзі доўга не разыходзіліся, чакалі, віншавалі, дарылі сувеніры, значкі. А самае дарагое — мы бачылі ў вачах людзей, і старэйшых, і дзеволі маладых, слёзы ўдзячнасці.

На адным з канцэртаў мы пазнаёміліся з рускай жанчынай. У час вайны немцы вывезлі яе з Севастопалю на работы ў Германію. Яна некалькі разоў пераязджала з намі з горада ў горад, каб прысутнічаць на канцэртах. А ў яе ж сям'я,

Ва ўсім, — паўтарыла некалькі разоў Наталля Віктараўна. — У іх абліччы, адзёны — на жанчынах пацеркі, сукенкі, пашытыя зусім не на амерыканскі манер. Ва ўбранні дамоў—сурвэткі, рунікі. Старыя людзі дасканала памятаюць свае вёскі, нават расказваюць, дзе што расло. Памятаюць стары Мінск. А як рады яны былі беларускім сувенірам! Гаварылі, нібы паклон атрымалі з дому. Вось і падумала я: усё ж Радзіма застаецца Радзімай, дзе б чалавек ні жыў.

А першы раз гэта адчула (не зразумела, а іменна адчула) яшчэ ў дзяцінстве. Мой дзед быў мадзярам. У Расію трапіў у першую сусветную вайну. Праз некаторы час ажаніўся і ўсынавіў майго будучага бацьку, якому было тады тры гады. Жылі мы ўсе вельмі дружна. Дзед працаваў, і пра яго нават у газеце яшчэ да вайны была заметка, у якой гаварылася, што ён «закройшчык-стаханавец, норму выконвае на 180—190 працэнтаў, кандыдат у члены ВКП(б), жыве ў добрай кватэры, мае радыё, электрычнасць і патэфон». І вось у 1946 годзе на экран выйшаў венгерскі фільм «Мішка-арыстакрат». Мы пайшлі ўсе ў кіно. Я была тады маленькая, але да гэтага часу ў мяне ўсё ў памяці. Фільм быў з субтытрамі, а мова ж мадзярская. І дзед слухаў сваю мову. Ён глядзеў на экран, а я — на яго. Я ўпершыню бачыла, як плачуць мужчыны...

— Наталля Віктараўна, як вы лічыце, што больш кранала вайшых слухачоў, спрыяла поспеху артыстаў — вашы песні ці тое, што вы — савецкія?

— Мне здаецца, і тое і другое. Нашы землякі бачылі ў кожным з нас блізкіх ім людзей. Іх цікавасць была шчырай, жаданне пабыць каля нас, пагаварыць з намі — непадробным. Вось хоць бы такая дэталю. Сядзіць побач са мной жанчына, мы размаўляем, а ёй увесь час хочацца дэкараваць да мяне, патрымаць мяне за руку. Гэта, вядома, хвалюе.

— Я якраз і хацела спытаць, а якія пачуцці зведваеце вы ў такіх выпадках?

— Жаль, шкадаванне. Мы яшчэ ў час паездкі дзяліліся думкамі з таварышамі. Радаваліся, што пройдзе нейкі час, і мы вернемся дадому. А яны ж застаюцца там.

Жыццё вельмі не адназначнае. Колькі чалавек перажывае розных складаных сітуацый, катаклізмаў, якія закідаюць

мёртвы. І толькі калі бацька заняўся іншымі пакупніцкамі, сын сказаў нам: «Я б усё аддаў, каб толькі вярнуцца ў Ленінград!».

Многія прыходзілі на нашы канцэрты, сядзелі, слухалі, потым падыходзілі і пыталі, як там у Маскве або ў Ленінградзе... Кацярына Шаўрына сустрэла там свайго знаёмага па Масканцэрту, які ўжо доўгі час не мае работы. Я сама бачыла беспрацоўных музыкантаў, і добрых музыкантаў, якія іграюць на вуліцы — за грошы, што кінуць прахожыя ім у шапку. У такіх людзей нейкія асаблівыя вочы — неспакойныя, бегаючыя. І ўсе яны хочучь вярнуцца, просяць, каб дапамаглі ім. Ёсць, праўда, і іншая катэгорыя людзей. Гэтыя жыццярадасныя, дзелавыя. Яны быццам гавораць усім сваім відам: мы займаемся бізнесам, у нас усё добра. Але гэтаму не даеш веры. Так бывае ў жыцці, калі кепскі настрой. Мы пераконваем кагосьці ў тым, што ўсё цудоўна, каб не паказаць, што хочацца плакаць.

— Але ж, мусіць, ёсць і такія, што задаволены сваім становішчам?

— Я думаю, гэта багатая людзі або вельмі дзелавыя, для якіх самае галоўнае — іх бізнес.

— Наталля Віктараўна, місія вашай групы была высакароднай і пачэснай. Вы знаёмлілі землякоў з нашай савецкай культурай, мастацтвам. Якая карысць ад падобных сустрэч, паездак?

— Нам не раз давалася чуць і ў Канадзе, і ў Амерыцы: «Якія ж вы малайцы!» Я думаю, што мы сваім мастацтвам уздзейнічалі на сэрцы, думкі, пачуцці людзей, з якімі сустрэкаліся. Пасля гэтага лягчэй з імі размаўляць, лягчэй зразумець адзін аднаго. А гэта не так ужо і мала ў наш неспакойны час. У нас засталася многа сяброў за мяжой. Не толькі нашых асабістых — сяброў нашай Радзімы.

Дзіяна ЧАРКАСАВА.

**НА ЭКРАНЕ—
ВОБРАЗЫ ПЕСНЯРА**

Аматарам музычнага мастацтва добра вядома опера «У пушчах Палесся» А. Багатырова, напісаная ў канцы 30-х гадоў. Такая ж назва і ў новага тэлефільма-оперы. Яго стваральнікі — аўтар сцэнарыя Т. Дубкова, кампазітар А. Багатыроў, рэжысёр-пастаноўшчык Г. Нікалаеў прысвяцілі сваю работу вялікаму беларускаму песняру Якубу Коласу.

Новы фільм-опера — арыгінальны самастойны твор тэлемастацтва. У ім адлюстравана барацьба беларускага народа ў гады грамадзянскай вайны, а таксама нараджэнне новага чалавека. Сюжэт твора вызначаецца канфліктным сутыкненнем дзвюх сіл — беларускага народа і белапольскіх акупантаў. У цэнтры тэлефільма — вобраз прыгнечанага народа, які паступова асэнсоўвае сваю сілу і ўступае ў рэвалюцыйную барацьбу супраць легіянераў.

Толькі прайдуць тытры, і адразу ж узнікаюць на экране прыгожыя краявіды, лес, рачулка, жытнёвае поле. Перад гледачамі — малюнк Палесся ў гады грамадзянскай вайны. Бальшавікі-падпольшчыкі фарміруюць партызанскія атрады.

Усе здымкі праходзілі «на натуре» — ля адной з палескіх вёсчак, сярод лясоў і балот беларускага краю. У фільме здымаліся артысты Дзяржаўнага акадэмічнага вялікага тэатра оперы і балета БССР І. Шыкунова, В. Чарнабаеў, В. Скарабагатаў.

прэм'еры, выстаўкі, сустрэчы

ОПЕРА С. КАРТЭСА У ЛІТВЕ

У Каўнасскім дзяржаўным музычным тэатры адбылася прэм'ера новай оперы беларускага кампазітара С. Картэса «Матухна Кураж». Лібрэта створана У. Халіпам і С. Штэйнам па п'есе лаўрэата Міжнароднай Ленінскай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Б. Брэхта. У нашай краіне гэта першае ўвасабленне творчасці Б. Брэхта ў оперным жанры.

майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Каля ста работ народных умельцаў — у беларускім раздзеле выстаўкі: кампазіцыя «15 савецкіх рэспублік», выкананая з саломкі педагогам Л. Жалезняковай, дэкаратыўныя талеркі і лыжкі рабочага І. Грышына, аздоблены арнамантам ручнік служачай В. Гулевіч...

Усяго на выстаўцы прадстаўлена больш за 1500 экспанатаў з усіх саюзных рэспублік.

**ВЫПУСЦІЛА ФІРМА
«МЕЛОДЫЯ»**

Больш за тысячу новых грамплацінак выпусціла летась Усесаюзная фірма «Мелодыя». Цікавасць выклікаюць новыя пласцінкі, якія выйшлі ў серыі «Беларуская музыка»: «Музыка для цымбалаў» (у выкананні на цымбалах Аляксандра Лявончыка, фартэпіяна — Ларыса Максімава) і «Фальклорна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі».

«РАСІЯ — КРАІНА ПЕЙЗАЖА»

Гэтыя словы належаць рускаму жывапісцу І. Шышкіну, які прысвяціў сваю творчасць роднай прыродзе. У мастацкім музеі БССР да 150-годдзя з дня нараджэння мастака адкрыта выстаўка яго твораў. У экспазіцыі — палотны «Жыта», «На вяснячых лесу», «Сярод даліны ройныя», «Карабельныя сосны», «Сосны, асветленыя сонцам» і іншыя, а таксама малюнк, эцюды, гравюры...

300 ЭКСЛІБРЫСАЎ

створана беларускім мастаком — графікам Г. Гракам. Яго работы экспанаваліся на выстаўках у Маскве, Ленінградзе, Вільнюсе і за мяжой.

Творчасці мастака было прысвечана нядаўнае пасаджэнне клуба экслібрыстаў пры праўленні Добраахвотнага таварыства кнігадобраў БССР. Г. Грак пазнаёміў членаў клуба са сваімі новымі работамі, падзяліўся творчымі планами.

СПАЧАТКУ — ЭСКІЗЫ

На драўляных падстаўках — мініяцюрыя папярояыя стэндз, стэлажы, вітрыны.

Тут жа — зробленыя з вялікіх майстэрствам макеты будынкаў з пластыка, фанеры...

Усё гэта — зусім не цацкі, а самыя сур'ёзныя распрацоўкі, на якіх можна ўявіць практуемае афармленне інтэр'ераў музеяў, гасцініц, кінатэатраў, Домаў культуры, тэрыторый прадпрыемстваў. Гэтыя практы і эскізы дэманструюцца іяпер у залах Саюзу мастакоў БССР на рэспубліканскай выстаўцы.

У СПАДЧЫНУ—МАЙСТЭРСТВА

У павільёне «Савецкая культура» ВДНГ СССР разгорнута экспазіцыя твораў самадзейных

«Каменны гаспадар» — так называецца новы спектакль, які атрымаў жыццё на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Вядомую п'есу класіка ўкраінскай літаратуры Лесі Украінкі (пераклад на беларускую мову В. Барадуліна) паставіў галоўны рэжысёр Кіеўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Івана Франка, народны артыст УССР С. Данчанка. Галоўныя ролі ў спектаклі выконваюць народны артыст СССР В. Тарасяў, народны артыст БССР М. Яроменка, заслужаны артыст БССР В. Белавосцік.

НА ЗДЫМКУ: сцэна са спектакля.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ЯНКА КУПАЛА НА НЯМЕЦКАЙ ЗЯМЛІ

У ШЫРОКІ СВЕТ

Беларускае літаратузнаўства і крытыка глыбока і ўсебакова раскрылі творчасць Янкі Купалы ў яе нацыянальным аспекце і падышлі да тых рубяжоў, якія ўжо сёння дазваляюць вызначыць, чым жывілася творчасць народнага паэта Беларусі на глебе сусветнага літаратурнага працэсу і што ўнесла яна ў гэты працэс, як пранікаў і пранікае свет беларускага паэта ў жыццё і свядомасць іншых народаў, а менавіта нямецкага.

Сам Купала з павагай ставіўся да прагрэсіўнай нямецкай літаратуры, асабліва класічнай, цікавіўся яе набыткамі, адчуваў яе ўплыў, быў высокай думкі аб яе пісьменніках Гётэ, Шылера, Гаўптмане, Келермане і іншых. Пра гэта сведчаць выказванні самога паэта і вывады даследчыкаў. Разглядаючы паэмы Я. Купалы «Адвечная песня» і «Сон на кургане», вядомы беларускі літаратузнаўца І. Навуменка ў кнізе «Янка Купала» паказвае, што ў драме «Фаўст» і паэмах Купалы існуюць некаторыя паралелі, якія праглядаюцца ў параўнанні вобразаў Чорнага і Мефістофеля, а таксама сцэн «На Замчышчы» і «Вальпургівай ночы». І. Навуменка робіць вывад: «Ствараючы свае драматызаваныя паэмы, Купала ішоў ад «высокіх» пачуццяў, ад узораў класічных трагедый, якімі з'яўляюцца, напрыклад, «Гамлет» Шэкспіра і «Фаўст» Гётэ. Даследчык адзначае таксама, што працэс стварэння духа твораў Шылера быў сугучны творчасці маладога Купалы. Гаворачы пра драму «Раскіданае гняздо» і драматычную паэму «Сон на кургане», І. Навуменка раскрывае рысы падабенства паміж вобразамі шылераўскіх рамантычных драм і вобразамі Я. Купалы. «У «Вільгельме Тэлі» Шылера, драме, дэ, дарчы, паэтызуецца рэвалюцыйны размах народнай сялянскай стыхіі, ёсць вобраз вольнага стралка, блізкі па духу да купалаўскага Лявона»...

Я. Купала не раз выступаў у абарону нямецкіх прагрэсіўных пісьменнікаў. Так, у 1928 годзе ён першым з беларускіх літаратараў падпісаў тэлеграму пратэсту супраць судовай расправы над Бехерам за яго раман «Любіт», антыімперыялістычная накіраванасць якога і рэзка крытыка пісьменнікам імперскіх парадкаў паслужылі падставой для германскіх улад, каб схаваць за краты страснага барацьбіта за інтарэсы нямецкага народа, выкрывальніка антынароднай палітыкі Урада. У 1934 годзе Я. Купала ў артыкуле «Створым літаратуру, лепшую ў свеце» выступае супраць бесчалавечнай расправы над нямецкім пісьменнікам Рэнам, «якога фашысцкія каты мучаюць у германскай турме».

Знаёмства з творчасцю Я. Купалы ў Германіі адбывалася павольна і не раўнамерна. Яно залежала, галоўным чынам, ад гістарычных умоў і вызначалася часцей за ўсё палітычнымі абставінамі, якія складаліся паміж беларускім і нямецкім народамі. Пачатак яго адносіцца да часу першай сусветнай вайны. Тады некалькі прадстаўнікоў нямецкай прагрэсіўнай інтэлігенцыі — пісьменнік А. Цвейг, рэвалюцыйны паэт О. Вёрле, публіцыст В. Егер, вучоныя А. Іпель, Ф. Куршман і іншыя апынуліся ў складзе кайзераўскіх войскаў на тэрыторыі Беларусі. Тут яны пазнаёміліся з жыццём беларускага народа, зацікавіліся яго лёсам і пісалі пра Беларусь у сваіх артыкулах і кнігах. У гэты час да нашай культуры прайшлі цікавасць нямецкіх славіст, прафесар Вроцлаўскага ўніверсітэта Р. Абіхт.

Адной з першых нямецкіх публікацый, звязаных з імем Я. Купалы, была змешчаная ў 1917 годзе ў «Газете Х-й арміі» карэспандэнцыя «Беларускі тэатр». В. Егера пра п'есу «Паўлінка» Я. Купалы, прасякнутую спачуваннем і добразычлівасцю да першых поспехаў маладога беларускага тэатральнага мастацтва. У 1918 годзе нямецкі вучоны Ф. Куршман надрукаваў у часопісе «Нямецкі агляд» вялікі этнаграфічны артыкул «Беларусь». Славянская сялянская нацыя, якая абуджаецца, дзе прыводзіліся цікавыя для свайго часу звесткі пра тэрыторыю, насельніцтва, палітычнае і культурнае жыццё Беларусі. Характэрныя сучасную беларускую літаратуру. Ф. Куршман гаворыць пра двух найбольш значных яе прадстаўнікоў — Я. Коласа і Я. Купалу, называючы іх духоўнымі кіраўнікамі маладога беларускага нацыянальнага

руху. Я. Купалу ён лічыць «паэтам беларускай вёскі, які з радасцю верыць у будучае свайго народа». У гэты час у нямецкім перыядычным друку ў перакладах Р. Абіхта з'яўляюцца вершы Я. Купалы. Пазней творы «А хто там ідзе?» пад назвай «Нацыянальная песня беларусаў» і «Роднае слова» былі ўключаны ў кнігу «Беларусь». Яна была ў 1919 годзе выдадзена В. Егерам у Берліне. У ёй, у раздзеле «Духовная культура», ёсць звесткі пра Я. Купалу. Ён і Я. Колас характэрныя як адны з самых выдатных прадстаўнікоў духоўнай культуры нацыі.

У сярэдзіне 20-х гадоў пашыраецца знаёмства нямецкай грамадскасці з беларускай літаратурай, у тым ліку з творчасцю Я. Купалы. Пэўнае значэнне ў гэтых адносінах мела паездка паэта разам з Ц. Гартным і М. Чаротам у Германію, каб пазнаёміцца з чужымі культурамі і ў сваю чаргу «пазнаёміць чужыню» з маладою беларускаю культураю. Важную ролю ў распаўсюджванні звестак пра жыццёвы і творчы шлях Я. Купалы і беларускую літаратуру наогул адыграў пераклад і выданне ў 1926 годзе на нямецкай мове скарачанага і перапрацаванага варыянта трэцяга тома «Беларусаў» Я. Карскага, які выйшаў пад назвай «Гісторыя беларускай вуснай народнай творчасці і літаратуры». Карскі ўключыў у сваю кнігу найбольш поўныя біяграфічныя звесткі пра паэта, якія былі тым больш каштоўнымі, што перадаваліся праз прызму ацэнкі Купалам свайго ўласнага жыцця. У кнізе Я. Карскага ўпершыню на нямецкай мове поўна і шырока прааналізаваны творчы шлях паэта, вызначана роля Купалы ў развіцці беларускай літаратуры, разгледжаны купалаўскія зборнікі «Жалейка», «Гусяляр», «Шляхам жыцця», яго драматычныя паэмы «Адвечная песня», «Сон на кургане», п'есы «Паўлінка», «Раскіданае гняздо», паэмы «Курган», «Бандароўна». Я. Карскі адзін з першых звярнуў увагу на Купалу-перакладчыка.

У 1927 годзе ў Германіі ў перакладах Е. Кальмэра была выдадзена анталогія «Еўрапейская лірыка сучаснасці. 1900—1923». У ёй былі змешчаны вершы беларускіх паэтаў Я. Коласа, М. Багдановіча, З. Бядулі і Я. Купалы («Аратаму» і «Ноч за ночкай»). На наступны год Беларускае таварыства культурнай сувязі з заграўнай выпусіла на нямецкай мове зборнік «Беларуская культура», дзе ў адным з артыкулаў даваліся звесткі пра савецкі перыяд творчасці Я. Купалы, зборнікі «Спадчына», «Безназоўнае», першыя тамы збору твораў паэта. Пэўнае значэнне для знаёмства з творчасцю Я. Купалы мелі публікацыі, зробленыя ў сувязі з дзесяцігоддзем утварэння БССР. Гэта артыкулы «Беларускія паэты» і «Беларуская літаратура», змешчаныя ў часопісе «ВОКС», які выдаваўся ў ССР на замежных мовах. У першым з іх побач з Я. Коласам і Ц. Гартным вызначалася роля і значэнне творчасці Я. Купалы ў развіцці новай беларускай літаратуры. У другім — Я. Купала характарызаваўся як выразнік настрою беларускага сялянства, вястун сацыялістычнай рэвалюцыі. Яшчэ больш інтэнсіўным становіцца знаёмства з творчасцю Купалы ў канцы 20-х гадоў. Матэрыялы пра яго змяшчаліся ў шматлікіх наведвальніцкіх, рэцэнзійных, артыкулах славістычных часопісаў. Матэрыялы пра беларускую літаратуру ўключаліся ў энцыклапедычныя слоўнікі і даведнікі.

Аднак у пачатку 30-х гадоў колькасць публікацый пра Беларусь у Германіі рэзка скарачаецца, а пасля 1933 года яны амаль зусім знікаюць, калі да ўлады ў Германіі прыйшлі фашысты. Аднак адсутнасць публікацый пра беларускую літаратуру ў Германіі таго часу не азначала, што знаёмства з ёю прыпынілася. За справу яе папулярызацыі ў гэты час узяліся нямецкія пісьменнікі, якія эмігрыравалі ў Савецкі Саюз. З перакладчыкай дзейнасцю Ф. Лешніцэра, Х. Цынера, А. Курэла, Э. Фабры і іншых звязана знаёмства нямецкага чытача з вершамі Я. Купалы, галоўным чынам, савецкага часу. Яны надрукаваліся ў нямецкім антыфашысцкім перыядычным друку, у асобных зборніках нямецкіх паэтаў, якія выдаваліся ў ССР. Акрамя таго, у нямецкіх часопісах і газетах друкаваліся матэрыялы пра творчасць Купалы. Найбольш значны

з іх артыкул «Янка Купала» А. Кіп-рэнскага, апублікаваны ў «Нямецкай газеце» ў 1939 годзе. Гэта быў адзін з першых артыкулаў пра Я. Купалу на нямецкай мове, які расшыраў і ўзбагачаў уяўленні пра яго паэзію савецкага часу. У 1942 годзе ў сувязі з трагічнай смерцю паэта ў часопісе «Інтэрнацыянальная літаратура» быў змешчаны артыкул «З думай пра Купалу», у якім выказвалася горьч стра-ты, вызначалася веліч паэта.

Пасля разгрому фашызму знаёмства з творчасцю Я. Купалы прадаўжалі нямецкія пісьменнікі-антыфашысты, якія вярнуліся з ССР на радзіму. У 1945 годзе ў газеце «Штодзённы агляд» у перакладзе М. Брозара быў змешчаны верш Я. Купалы «Украіна». Праз два гады ён быў перадрукаваны газетай «Новая Германія». У газеце «Берлін у поўдзень» быў апублікаваны артыкул «Янка Купала. Народны паэт Беларусі» і пераклад яго верша «Лён».

Пасля другой сусветнай вайны на тэрыторыі Германіі ўзніклі дзве самастойныя дзяржавы: ГДР і ФРГ. Розныя сацыяльна-эканамічныя ўклады і ідэалагічнае развіццё краін па-рознаму вызначылі адносіны да спадчыны нашага паэта, да інтэрпрэтацыі яго творчасці. Першым паэтычным творам Купалы, надрукаваным у ГДР, быў верш «Трэба нам песень», змешчаны ў зборніку Х. Цынер «Вольныя народы — вольныя песні». У 1967 годзе ў зборніку «Чый свет?», прысвечаным пяцідзясяцігоддзю Кастрычніцкай рэвалюцыі, змяшчаецца ў перакладзе М. Цымерынга верш Я. Купалы «Выпраўляла маці сына». Матэрыялы пра творчасць Я. Купалы ёсць у шматлікіх кнігах па савецкай літаратуры, у брашурах пра Беларусь, артыкулах і рэцэнзіях аб беларускай літаратуры. Некаторыя з іх перакладныя, іншыя напісаны славістамі ГДР. Звесткі пра жыццёвы і творчы шлях Я. Купалы даюцца ў энцыклапедыях і даведніках ГДР. Яны з выдання ў выданне расшыраюцца і ўдакладняюцца. Творчасць Купалы асвятляецца ў публікацыях і даведніках ГДР праўдзіва і аб'ектыўна, зыходзячы з аналізу твораў паэта, улічваючы дасягненні савецкага купалазнаўства. Даследчыкі ГДР не толькі вывучаюць і прапагандуюць спадчыну вялікага беларускага паэта, але і бароняць яе ад фальсіфікацыі, якая выдзецца ў ФРГ.

Публікацыі пра творчасць Я. Купалы ў ФРГ раздзяляюцца на дзве групы: крытычныя матэрыялы (кнігі, артыкулы, рэцэнзіі) і біяграфічныя звесткі. Пакуль што нам вядомы толькі адзін пераклад верша Я. Купалы ў Заходняй Германіі. Гэта «А хто там ідзе?», зроблены Э. Котмаер і выпушчаны ў 1980 годзе ў Штутгарце асобным выданнем. Верш падаецца ў арыгінале і перакладзе з партрэта паэта і найбольш значнымі вехамі яго жыцця і творчасці. Ён, як лепшы з перакладаў, уключаны ў юбілейнае выданне — «Янка Купала. «А хто там ідзе?» На мовах свету», якое зроблена да 100-годдзя паэта.

Біяграфічныя звесткі пра Купалу маюцца ў шматлікіх даведніках і энцыклапедыях ФРГ як агульных, так і спецыяльных — літаратурных. У Літаратурнай энцыклапедыі Кіндлера, якая пазней была перавыдадзена ў ФРГ выдавецтвам нямецкай малафарматнай кнігі, змешчаны найбольш значныя творы сусветнай літаратуры. У гэтым выданні прааналізаваны наступныя творы Я. Купалы: верш «А хто там ідзе?», драматычная паэма «Адвечная песня», камедыя «Паўлінка», драма «Раскіданае гняздо». Аднак у даведніках ФРГ, у параўнанні з даведнікамі ГДР, біяграфічныя звесткі пра Я. Купалу даюцца скупыя, падчас другарадных і нават недакладных.

Пэўная роля ў знаёмстве з творчасцю Я. Купалы ў ГДР і ФРГ належыць часопісу «Савецкая літаратура», які выдаецца ў ССР на замежных мовах, а таксама выдавецтву замежнай літаратуры «Прагрэс».

Святкаванне стогадовага юбілею Я. Купалы па лініі ЮНЕСКО, які адзначыла ўсё прагрэсіўнае чалавецтва, безумоўна абудзіла яшчэ большую цікавасць да яго творчасці на нямецкай зямлі і будзе спрыяць больш глыбокаму і аб'ёмнаму знаёмству з духоўным светам народнага паэта Беларусі.

Уладзімір САКАЛОЎСКІ.

Шунеўка — адна са 186 беларускіх вёсак, знішчаных гітлераўцамі разам з жыхарамі. На месцы папалішча тут будзе пабудаваны мемарыяльны комплекс. Яго аўтары — скульптар, народны мастак БССР А. Нікейчык, архітэктары — лаўрэаты Ленінскай прэміі Л. Левін і Ю. Градаў. На Мінскім доследна-эксперыментальным заводзе манументальных скульптур і вытворчага ліцэя закончана адліўка цэнтральнай фігуры будучага комплексу, якая называецца «Праклён».

НА ЗДЫМКУ: цэнтральная фігура комплексу.

Фота У. МЯЖЭВІЧА.

ПІСАЎ ЖЫЦЦЁ СВАЙГО НАРОДА

Творчасць старэйшага беларускага жывапісца, члена-карэспандэнта Акадэміі мастацтваў ССР, народнага мастака БССР Яўгена Зайцава — яркі прыклад развіцця лепшых традыцый нацыянальнага мастацтва. З яго імем звязана не адна слаўная старонка ў станаўленні беларускага савецкага жывапісу. Ён — адзін з тых, хто стаяў ля калыскі зараджэння прафесійнальнага мастацтва на Беларусі.

Пасляхова скончыўшы ў канцы 30-х гадоў Інстытут жывапісу, скульптуры і архітэктуры Усерасійскай акадэміі мастацтваў у Ленінградзе, Яўген Зайцаў увесь час на прызванні рубяжам барацьбы за праўдзівае, высакароднае, рэалістычнае мастацтва, якое прыносіць людзям не толькі эстэтычную асалоду, але і нараджае ў свядомасці гледаную пачуццё гордасці за сваю Радзіму, свой народ.

Гэтыя думкі валодалі мастаком і тады, калі ён пісаў сваю першую (дыпломную) карціну «Чапаеў», і тады, калі ствараў свайго «Канстанціна Заслонова» і калі працаваў над увасабленнем подзвігу народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Калі падсумаваць усю творчую спадчыну мастака, яго творчы здабытак больш чым за пяцьдзясят гадоў карпатлівай, ахвярнай працы, дык стане зразумелым, якім незвычайным талентам, умнем працаваць трэба валодаць, каб здзейсніць усё гэта.

У цяжкія для Радзімы дні Масквы знаходзіўся сярод абаронцаў Мастоў. Падзеі ваеннага часу вызначылі тэматыку работ мастака, створаных у гады Вялікай Айчыннай. Калі адгрымелі гарматы і савецкі народ прыступіў да мірнай стваральнай працы, Я. Зайцаў звярнуўся да ўвасаблення подзвігу герояў Брэста, якія першымі прынялі на сябе ўдар ворага. Так з'явілася палатно «Абарона Брэсцкай крэпасці ў 1941 годзе».

Вялікі майстар партрэта, Яўген Зайцаў напісаў імвала твораў, якія ўвайшлі ў гісторыю беларускага выяўленчага мастацтва — «Партрэт народнай артысткі БССР А. Нікалавай», «Народны паэт БССР Пятрусь Броўка», «Партрэт ткачыкі з вёскі Неглюбка».

Фарбы ў творах Яўгена Зайцава суровыя, каларыт у многіх палатнах стрыманы. Але сам ён чалавек вельмі мяккі, добры. Шырокай ветлівай усмешкай ён сустракае гасцей на парозе сваёй майстэрні.

У свае 75 гадоў ён шмат працуе, каб здзейсніць хоць невялікую частку таго, што задумана.

нашы спавутыя землякі

СКЛАДАЎ ГІСТОРЫЮ КРАЮ

На цэнтральных вуліцах дэрэвалюцыйнага Віцебска можна было часта бачыць невысокага паўнаватага чалавека, апану-тага элігантна, нават крыху не па ўзросту франтавата. Ён няспешна, адказваючы на прывітанні, праходзіў да будынка Акруговага суда. Гэта быў добра вядомы ў Віцебску адвакат і грамадскі дзеяч, папулярны ў Беларусі калекцыянер Вацлаў Федаровіч.

Нарадзіўся В. Федаровіч у Магілёве ў 1848 годзе. Пасля заканчэння гімназіі і юрыдычнага факультэта Маскоўскага ўніверсітэта знаходзіўся на дзяржаўнай службе ў Саратаве, Балашове і Царыцыне, а затым каля шасці год працаваў у Ерване. Тут у Вацлава Пятровіча была магчымасць зрабіць кар’еру, але тады яму трэба было пайсці супраць сваіх перакананняў і прыныцапаў сумленнага чалавека. Гэтага ён сабе дазволіць не мог і так гаворыў сябрам: «Я не хачу быць сярод тых, хто дзеля ордэнаў і грошай становіцца прыгнатылінікам свайго народа».

У 1884 годзе ён прыязджае ў Віцебск, дзе пачынае працаваць адвакатам. Шырокія веды ў розных галінах навукі, прыродныя здольнасці прамоўцы, гуманнасць у адносінах да людзей, незалежнасць у поглядах — усё гэта садзейнічала яго папулярнасці ў гараджан. У перадрэвалюцыйныя гады Вацлаў Пятровіч лічыўся адным з самых вядомых прамоўцаў прыдзвінскага краю. Яго вялікі аўтарытэт дапамагаў прагрэсіўнай інтэлігенцыі горада ў нялёгкай барацьбе супраць распальвання нацыянальнай варожасці і нацыяналістычных пльняў, у барацьбе супраць пагромшчыкаў-чарнасоценцаў.

Вацлаў Федаровіч унёс значны ўклад і ў вывучэнне гістарычнага мінулага Віцебшчыны. Ён быў у ліку ініцыятараў і заснавальнікаў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, аўтарам шэра-

гу артыкулаў і дакладаў краязнаўчага характару. Выбраны пры садзейні вучоных архіўнай камісіі намеснікам старшыні яе Савета, В. Федаровіч заставаўся ім да самай смерці (25 студзеня 1911 года). Удзельнік многіх археалагічных з’ездаў, член-карэспандэнт Кракаўскай акадэміі навук, ганаровы член Віцебскай вучонай архіўнай камісіі, Вацлаў Пятровіч быў ініцыятарам і складальнікам літаратурна-краязнаўчага зборніка «З ваколіц Дзвіны», які выйшаў у Віцебску ў 1912 годзе на польскай мове. Да стварэння гэтага зборніка краязнаўца прыцягнуў многіх віцебчан і выхадцаў з Віцебшчыны, што прынесла выданню заслужаны поспех.

Вялікую вядомасць В. Федаровіч меў і як адзін з буйнейшых у Беларусі калекцыянераў. Цікавасць да гісторыі зарадзілася ў яго яшчэ ў Ерване, адным са старажытнейшых гарадоў свету. Крыху пазней узнікла і страсць да калекцыяніравання, якое ў той час ужо было даволі распаўсюджана ў Беларусі. Збор В. Федаровіча пачаў складацца ў сярэдзіне 80-х гадоў XIX стагоддзя. У ім было тры асноўныя раздзелы: археалагічны, этнаграфічны і нумізматычны.

Самай значнай часткай калекцыі з’яўляўся археалагічны раздзел. Асабліва ён папоўніўся пасля набывання Вацлавам Пятровічам калекцыі віцебчан Бергнера і Валковіча, а таксама збору М. Кусцінскага з Лепеля. Першыя два зборы былі складзены амаль выключна з мясцовых знаходак. Што ж датычыць калекцыі М. Кусцінскага, то яна была адной з лепшых сярод прыватных збораў у Паўночна-Заходнім краі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Удзельнік многіх археалагічных раскопак, вялікі знаўца і энтузіяст сваёй справы, М. Кусцінскі (1828—1905 гады) эк-

спанаваў свае калекцыі на многіх буйных выстаўках, за калекцыю каменных сякер быў удастоены вялікага сярэбранага медаля на выстаўцы ў Маскве.

На працягу многіх гадоў Вацлаў Пятровіч набывае прадметы курганных раскопак, што праводзіліся на тэрыторыі Віцебскай, Мінскай і Магілёўскай губерняў.

Камплектаванне этнаграфічнага раздзела калекцыі В. Федаровічам вядзецца, відаць, з пачатку XX стагоддзя. Калекцыянер набывае прадметы хатняга ўжытку, адзенне, абутак, тканіну, вышыўку, галаўныя ўборы, паясы.

У апошнія гады жыцця Вацлаў Пятровіч значна павялічыў сваю калекцыю манет і медалёў, старадаўніх ювелірных вырабаў і зброі, ваенных узнагарод і масонскіх знакаў — увогуле яна налічвала амаль пяць тысяч прадметаў. Акрамя таго, В. Федаровіч сабраў буйную бібліятэку колькасцю больш за тысячу тамоў, у якой прадстаўлены кнігі па гісторыі Беларусі і Літвы, а таксама беларускія і літоўскія выданні розных гадоў.

Жыў Вацлаў Пятровіч спачатку на Замкавай вуліцы ля моста праз Заходнюю Дзвіну, а ў 1909 годзе ім быў набыты двухпавярховы цагляны дом на Палацавай вуліцы (цяпер дом № 19 па вуліцы Савецкай). Паводле сведчанняў відавочцаў, што жылі ў гэтым доме і неаднаразова бачылі калекцыю Федаровіча, яна знаходзілася ў адным вялікім пакоі, застаўленым шклянымі шафамі.

У 1920 годзе калекцыя В. Федаровіча была перададзена Камісіі па ахове помнікаў старадаўнасці і мастацтва і знаходзілася ў памяшканні былога архіерэйскага дома на плошчы Свабоды. А ў 1924 годзе была змешчана ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі, дзе знаходзіцца і да сёння.

А. ПАДЛІПСКІ.

НАРЭШЦЕ ПРЫЙШЛА ЗІМА!

Прайшоў снежань, пачалася другая палова студзеня, а на вуліцы па-восенску імжэ дождж. Усё змянілася літаральна ў адзін дзень. Наляцеў моцны вецер, пахаладала, і густы снег пакрыў усю зямлю. Што і казаць — зачкакаліся мы сёлета зімы! Затое якой прыгожай паказалася яна нам! Ну як тут устрымацца, каб не пракаціцца на тройцы ў лёгкіх санках ці не выйсці на лыжню прагулку... Адкрылі свой сезон і рыбакі. Паглядзіце, колькі іх сабралася ў выхадны дзень на Мінскім моры, якое шчодро адарыла іх доўгае царпенне. Ярыш, плоткі, акуні, шчулакі добра бяруцца на любую прынаду.

Фота П. НИКІЦІНА.

ПЕСНЯ ПРА ЯКУБА КОЛАСА

Словы А. СТАВЕРА

Музыка І. КУЗНЯЦОВА

Moderato

Мы чуем бацькоўскі прыветлівы голас,
Мы слухаем словы, як мудрасці дар, —
То з намi гаворыць любiмы наш Колас,
Зямлi беларускай народны пясняр.

Крылатау песняй Сымона-музыкі,
Народнымi думамi новай зямлi
Стварыць сваё шчасце ён край свой паклікаў,
Жыццёваю марай народ акрыліў.

Народ беларускі здабыў сабе славу
У бiтвах вялікіх, у працы сваёй,
І Коласа думы зрабіліся явай,
І новаю песняй гучаць над зямлёй.

Мы чуем бацькоўскі прыветлівы голас,
Мы слухаем словы, як мудрасці дар, —
То з намi гаворыць любiмы наш Колас,
Зямлi беларускай народны пясняр.

ПТУШКІ-ЛЕСАВОДЫ

На беларускім Палессі з’явіліся дубровы, пасаджаныя сойкамі. Гэтая птушка, здольная імітаваць брэх сабакі, мяўканне кошки, кукарэканне пеўня і нават плач дзіцяці, аказалася яшчэ незвычайна працавітым лесаводам. Запасаючы на зіму любімы ласунак — жалуды, яна старанна закопвае ядра ў мох або зямлю, выбіраючы самыя спелыя і буйныя. Але па забыўчывасці, а магчыма, разгубленасці не можа потым знайсці многія свае кладуўкі.

Не толькі сойкі памагаюць саджаць лясы. У Віцебскай вобласці, напрыклад, жывуць калоні амялушак. Там, дзе яны жывуць, — зараснікі шыпыны, ядлоўцу і каліны. Хто што любіць, тое і носіць сабе ў гнездо, а па дарозе сее. У Краснапольскім раёне крыжадзюбы «засадзілі» вялікія палыны елкай і сасной. А па берагах рэк Брэсцкай вобласці заранкі, валасянкi шэрыя, мухалоўкі літаральна нанасілі ў дзюбе крушыну, парэчкі, ажыну.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 160.